

ХОРСКО ПЕВАЊЕ КАО НАЧИН ОЧУВАЊА КУЛТУРНО- НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА СРБА СА ДАНАШЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ РУМУНИЈЕ (2)

(Студија случаја: српски сеоски хорови)

У склопу започете теме на претходном издању научног скупа, рад наставља вишестрану анализу чињеница у вези са хорским певањем, као делом дуге и богате традиције српске етничке мањине са данашње територије Румуније. Овога пута, чињенице су сагледаване из перспективе сеоских хорова, чија се појава бележи пред крај 19. века. Мада је већина ових хорова имала претежно литургијску намену, њихово деловање је носило снажну националну компоненту, која се огледала претежно, али не искључиво, у негованом репертоару. Тиме је хорско певање у руралним срединама постало један од начина очувања културног и националног идентитета овдашњег српског становништва током времена, пратећи текуће геополитичке прилике.

Кључне речи: хорско певање, хорски репертоар, сеоски хорови, културно-национални идентитет, Срби у Румунији.

Увод

Истраживања хорског певања Срба са данашње територије Румуније, која су мање или више систематски спроведена у последњих шест деценија, а чији су резултат самосталне књиге, или – најчешће – научни чланци или поглавља у појединим монографијама, дотакла су у извесној мери и проблематику очувања културно-националног идентитета током 185 година деловања српских хорских ансамбла на овим просторима. Уз градске хорове, чија је делатност обрађена у претходном броју *Исходишта* (7/2021), и сеоски хорови су своје деловање усмерили ка истицању своје националне припадности, чак и у временима када се „није могло” или „није смело” отворено „србовати”.

**Почеци хорског певања Срба у сеоским
срединама на данашњој територији Румуније**

Хорско певање Срба са данашње територије Румуније могло би се временски поделити на пет раздобља. Та чињеница произилази пре свега из објављених књига заслужног прегалаца на пољу очувања музичке традиције Срба у Румунији Саве Илића (Илић, 1978; Илић, 1982) али из наших потоњих истраживања. Свако раздобље се одликује посебним карактеристикама, које доносимо укратко (Попов, 2017: 10–20), са посебним освртом на оснивање сеоских хора:

а) Прво раздобље (1836–1866) у знаку је оснивања и деловања мушког хора при тадашњој (заједничкој) Православној саборној цркви у Темишвару (Граду)³. Појава хорског певања у оквиру тадашње српске заједнице у претоници Баната природно је следила културне токове времена, послуживши свакако као узор мањим срединама у широј околини. Сем вароши за које се поуздано зна да су у том раздобљу имале своје хорове (Темишвар, Арад, Чаково), нису нађени подаци који би указали на постојање певачких састава у сеоским срединама.

б) Друго раздобље (1867–1921) обележено је оснивањем, односно педесетогодишњим радом Српске певачке дружине у Темишвару, првог световног певачког друштва у граду на Бегеју⁴. Уз консолидовање хорске делатности у поменутиим местима, значајна је појава певачких друштава у варошким (Велики Семиклуш, 1880), али и сеоским срединама: у Српском Семартону (око 1875, а затим обновљено 1911. као „Доситеј”), Соколовцу (1890), Малом Бечкереку (1890), Петровом Селу (око 1900), Немету („Краљевић”, 1902), Мехали⁵ („Зора”, 1903), Сараволи (1910), Варјашу („Орао”, 1910), Фенлаку (1912)(Илић, 1978). Сва су певачка друштва оснивана при црквама, имајући као првенствени циљ улепшавање богослужења, а као нузгредни – неговање националне свести. Појава певачких друштава по нашим селима у тесној је вези са солиднијим музичким образовањем новијих генерација учитеља и свештеника (школованих махом у Сомбору, односно Сремским Карловцима), који су знање стечено током школовања преточили у праксу у својим местима службовања.

³ Нађени документи у вези са оснивањем хора и његовог деловања, уговор сачињен између Темишварско-градског „Обшества“ и првог „хороуправитеља“ (Александера Нусера), платни спискови, па и нотни запис *Литургије за четир мушка гласа (од Нуссера)* сврставају Хор Православне српске саборне цркве у Темишвару међу најстаријим хоровима у васцелом Српству (опширније: Попов, 2014: 89–90).

⁴ Српска певачка дружина у Темишвару основана је под утицајем идеја Уједињене омладине српске, уживајући „свестрану моралну и материјалну подршку не само српске јавности Темишвара и околине [...] у борби за национално и социјално ослобођење“ (Илић, 1978: 17–18). Као самостална установа, имала је статут (тзв. „Правила“) одобрен од угарских власти 1869. године. Током свога постојања (1867–1947), Српска певачка дружина је забележила значајан допринос очувању културно-националног идентитета Срба на овим просторима (Попов, 2021: 248–249).

⁵ Мехала, сада квартал Темишвара, била је до 1910. засебно приградско село.

в) Треће раздобље (1922–1947) симболично почиње оснивањем Српског добротворног друштва трапезе „Слога” у Темишвару, при којем је деловао сјајни мешовити хор. Мада су године након Великог рата донеле значајне социјалне и геополитичке промене у целом историјском Банату, међуратно раздобље се без претеривања може сматрати најплоднијим и најмасовнијим по питању хорског музицирања Срба у Румунији. Уз уметнички врхунац трију темишварских хорова (Српске певачке дружине, „Слоге” и мехалске „Зоре”)(Попов, 2021: 249), ипак се прави процват хорског певања збио у сеоским срединама, где су, и даље заслугом месних учитеља и свештеника, оснивана или обнављана црквена певачка друштва, са лепим бројем певача, и редовним учешћем на богослужењима, али и иним светковинама. Певачка друштва основана су у: Наћвали („Невен”, 1920), Кетфелју („Јединство”, 1920), Парцу („Звезда”, 1920), Иванди („Косово”, 1923), Пожежени (1924), Старој Молдави (1924), Ченеју (1925), Кечи („Милетић”, 1925), Чанаду (1925), Белобрешки (1925), Дињашу („Напредак”, 1927), Српском Семартону (Певачки одсек Просветно-спортског удружења „Обилић”, 1933), Великом Семпетру („Лира”, 1933), Фењу (1933), Шенђурцу („Гусле”, 1933), Арад-Гају („Слога”, 1933), Кнезу („Братство”, 1935), Надлаку (1935), Белобрешки (1935), Моноштору (1936), Торњи (1937), Печки (1940), Станчеву (1941)(Илић, 1978).

Новонастале политичке прилике након Другог светског рата учиниле су да црквени хорови постану „неподобни”, а да се световни репертоар свих дотадашњих хорова претресе, то јест строго цензурише. Ипак, за разлику од градских хорова који су махом укинута⁶, сеоски хорови су тихо и ненаметљиво (додуше са много мањим бројем чланова) наставили свој рад, певајући искључиво на богослужењима.

Исто у овом раздобљу вреди напоменути и оснивање Савеза српских певачких друштава у Румунији 1936. године, иницијативу коју су још 1934. године покренули српски сеоски учитељ Васа Росић из Варјаша и два сеоска свештеника (Љубомир Иванов из Великог Семпетра и Стеван Томић из Малог Бечкерека). Оснивање Савеза била је природна последица указане потребе за стручним организовањем и руковођењем певачких друштава, спремањем хорова, снабдевањем партитурама, као и организовањем смотри певачких друштава, што представља и најопипљивији резултат рада Савеза⁷. Избијање Другог светског рата је и ову племениту иницијативу нагло зауставило, те – према оцени најплоднијег истраживача културне историје Срба у Румунији Стевана Бугарског – допринос Савеза „треба тражити у

⁶ Најелоквентнији је овде пример темишварских хорова (Српске певачке дружине, „Слоге” и „Зоре”) чији су млађи чланови прешли у новоосноване уметничке формације, док је само мањи део старијих чланова обновило Хор Српске саборне цркве.

⁷ Смотре су организоване у Темишвару (19. априла 1936, са учешћем 15 певачких друштава), Араду (16. маја 1937, 11 друштава) и Великом Семиклушу (13. јуна 1938, 6 друштава).

томе што је анализирао постојеће чињенично стање, сагледао целину хорског феномена, што је извео потребне закључке и допринео међусобном упознавању певачких друштава.” Његово деловање „током трогодишњег постојања било [је] изразито силазно, оставши највећим делом на нивоу лепих жеља” (Бугарски 2015: 76).

г) Четврто раздобље (1948–1996) је период од скоро пола века обележено многобројним рестрикцијама политичке природе које су негативно утицале на деловање хорова. Најпре је 1945. године у Темишвару основан Савез словенских културно-демократских удружења у Румунији (ССКДУР), при којем је 1946. покренут и мешовити хор, са декларисаним циљем (највероватније по задатку нове власти) „уједињења у јединствену културно-уметничку дружину” најпре чланова темишварских хорова (чиме би се њихова засебна делатност умањила, па чак и угасила, што се и догодило 1947. године). Новонастале прилике су убрзале и гашење хорова у Великом Семиклушу и Араду, а сличан модел је примењен и у сеоским срединама: омладина која је до тада певала у црквеним хорovima приступила је месним хорovima ССКДУР, а када је ССКДУР укинут (1953), дотичне хорове преузели су месни домови културе.

Слично Темишвару, где су Катедрални хор (Хор Саборне цркве) сачињавали старији, добронамерни певачи, који су здушно, али без посебно зацртаног уметничког програма појали у српским храмовима⁸, по селима широм горњег Баната су своје деловање наставили махом мушки хорovi све до њиховог коначног гашења, као последица старења певача и економске миграције младих у градове.

Мада је до промене власти у Румунији дошло децембра 1989. године, до ревиворације хорског певања са овог поднебља дошло је тек 1997. године, и то – сем часних изузетака – у урбаним срединама⁹.

д) Пето раздобље (1997–данас) у знаку је обнове хорске делатности при Српској саборној цркви у Темишвару, под зналачком управом Јоце Бугарског. На жалост, сеоски хорovi су наставили да делују својим сопственим током, сходно својим сасвим скромним могућностима, гасећи се у контексту драстичног опадања српског сеоског становништва у Румунији.

Његовање културно-националног идентитета путем репертоара

⁸ Хор је од 1948. до 1973. наступао у мешовитом, а затим још двадесет година у мушком саставу.

⁹ Посебно се односимо овде на обнову активности Хора Православне српске саборне цркве у Темишвару, чија је мешовита поставка званично наступила први пут јануара 1997. године (Попов, 2017).

У односу на чињенице које се односе на хорове из градских средина (Попов, 2021: 250–254), нисмо уочили нарочите посебности када је у питању репертоар хорова из сеоских средина, поготово што су сеоски хорови углавном следили пример својих сународника „из вароши”. Може се приметити да се – у случају црквене музике – изводило углавном српско појање (то јест хорске обраде традиционалних српских напева¹⁰), или, у најмању руку, музика са црквенословенским текстом¹¹, који је – мада теже разумљив – прихваћен и протумачен као „наш”, то јест као саставни део верског и националног идентитета.

У случају световне музике, улога самог српског текста била је још већа, те су обраде народних, а поготово родољубивих песама, па све до (делова) Мокрањчевих *Руковети* биле једнако омиљене не само због музичке позадине, већ и због њихове текстуалне садржине.

Као и у претходном раду, нећемо (због обима расположиве грађе) навести све песме за које поуздано знамо да су српски сеоски хорови у Румунији изводили током времена, већ ћемо, из перспективе описаних раздобља сагледати извођачки репертоар у целини, илуструјући га примерима који представљају „репрезентативне узорке”.

а) Црквена музика

Приликом оснивања хорова, хоровође су користиле расположиви нотни материјал било у препису, било у штампаном облику. Уз стечено знање, учитељи и свештеници су са студија доносили и партитуре из којих су обучавали своје певаче. На основу малобројних сачуваних музикалија по парохјским архивима, може се стећи извесни (мада не и потпуни) увид у репертоар црквене музике коју су наши сеоски црквени хорови изводили. Веома распрострањена била је *Литургија у четири гласа за мушки збор* Јована Живковића (штампана у Новом Саду 1908. године), као и делови *Литургије Светог Јована Златоустог* коју је компоновао Корнелије Станковић а за мушки хор приредио Мита Топаловић (објављена је у Панчеву 1881. године), односно *Литургије* за мушки хор Стевана Стојановића Мокрањца, настале око 1910. године. Уз духовне композиције српских аутора, у мањој мери су заступљена дела руских композитора, међу којима се истичу нумере: *Осана* (Д. Бортњански), *Радујтесја људије* (Ћ. Сарти – Ф. Мјасников) и *Кољ славен* (Д. Бортњански).¹²

Занимљива је чињеница да се, у односу на научене песме у међуратном раздобљу, духовни репертоар сеоских хорова скоро уопште није мењао све до данашњих дана, односно њиховог гашења. Због нагло прекинуте везе

¹⁰ У питању је српско народно црквено појање, тзв. „карловачко појање“, које се изводило за певницама при богослужењима.

¹¹ Све до њиховог укидања / подржављења 1947. године, српске школе на територији Румуније биле су вероисповедне, па су у њима, уз појмове о вери, деца учила и опште појање (уз обавезно присуство на богослужењима), као и основе црквенословенског језика.

¹² Дела су поменута на основу сопствених теренских истраживања у раздобљу 2016–2021, у селима Поморишја и околине Темишвара.

са матицом, црквени хорови су након Другог светског рата ушли у процес „енклавизације” или (само)опстајања: репертоар није обнављан нити обогаћиван, већ се одржао у мери у којој је, уз све добре намере, то гласовно било могуће (Попов, 2021: 253). Као и у случају градских хорова, сеоски хорови мањих размера данас изводе једноставније хармонизације српских црквених напева, али и бројне богомољачке песме уместо прописаних причасна¹³.

б) Световна музика

Ако је непобитна чињеница, да је црквени хорски репертоар наших сеоских хорова временски најраспрострањенији, онда је свакако непобитна чињеница да је световни хорски репертоар бројчано најзаступљенији. Световни репертоар се увежбавао, а затим и здружено изводио приликом разних приредби, које су редовно организоване (обично о црквеним празницима) и веома добро биле посећиване од мештана, али и Срба из околних места.

У односу на духовни репертоар (о којем су подаци релативно штурни), о световном репертоару – посебно у међуратном раздобљу – информације су знатно опширније. Са поменутих догађања детаљно је извештавао лист „Темшварски весник”, који је излазио 1933–1947. Најчешће извођене композиције биле су: *Химна Светом Сави*; *Богови силни*, *Боже братимства* (Даворин Јенко); *Ој, Србијо* (Војтех Шистек); *Поздрав омладини*; *Појмо песму*; *У бој!* (Иван пл. Зајц); *Падајте браћо* (Гвидо Хавлас; текст: Ђура Јакшић); *Народни збор* („*Хеј, трубачу*”) (Јосиф Маринковић); *Песма српских соколова*, *Винска песма* (Исидор Бајић) и друге, али и делови из Мокрањчевих *Руковети* (I, II, VII, VIII, X, XI, XII, XV)¹⁴. За тему овога рада најелектроничнија је песма *Ја сам Србин, српски син* (хорска обрада: Корнелије Станковић, текст: Јован Суботић), омиљена међу хоровима у Поморишју, чија прва строфа гласи:

*Ја сам Србин, српски син,
Име м' Радивој,
Први ми је завет тај
Србством падај, стој.
И тог ћу се држати,
Док год будем дисати,
Вели србског отца син,*

Прави србски син. (Томић, 2018: 111–112)

¹³ Богомољачке песме (*Људи ликујте*, *Крст је сила и знамење*, *Источничке живоносни*, *Путник усамљен*, *Знаш ли ко те љуби силно* и др.), најчешће су у стиховима и имају једноставну мелодију, те се лако могу отпевати на два гласа. Прећутно су се одомаћиле у Српској цркви те се, сходно садашњој пракси, на многим местима певају уместо прописаних, али много захтевнијих причасних песама.

¹⁴ Сличан световни / родољубиви репертоар изводила су у то време и сеоска певачка друштва у Србији. (уп. Мишков, 2011; Томић, 2018).

Прилике након Другог светског рата наметнуле су, како је већ речено, строго усмерене културне правце, укључујући и веома строг одабир хорског репертоара. Сеоски хорови ССКДУР и потоњих домова културе су на репертоару имала углавном новије композиције или обраде српских народних песама, без икакве идеолошке колоратуре, као и (очекивано) поједина дела совјетских композитора (Илић, 1982: 28–38).

Политичке промене у Румунији децембра 1989. подигле су постојеће препреке, али, бар када су сеоски хорови у питању, прекасно. Суочавајући се са озбиљном бројчаном кризом певача, сеоска певачка друштва се данас не усредсређују на ширење свога репертоара, већ на проблем сопственог опстајања.

Ини видови неговања културног/националног идентитета

Песме са репертоара српских сеоских хорова са данашње територије Румуније могле су се чути у разним околностима. Ако изузмемо богослужбене прилике и околности где се изводила духовна музика, већ пред крај 19. века постојали су услови музицирања и у световним срединама, уз већу слободу избора репертоара и концепта самога наступа. Обично је то бивало о црквеним празницима, пред почетак Великог поста (о покладама), углавном у пролеће, јесен и зиму, јер је лето било „резервисано” за пољопривредне послове. Организоване су забаве, или тзв. „беседе” и сѐла, које су се најчешће завршавале „балом” (игранком). У првом, (просветно-)уметничком делу учествовало би певачко друштво, каткад и друга гостујућа друштва, дилетанти¹⁵, тамбурашки оркестри, беседници, рецитатори. Сва су ова догађања имала снажну улогу у буђењу националне свести, односно очувању културног и националног идентитета српске публике.

У међуратном периоду, а посебно током четврте деценије 20. века, када је хорски покрет узео маха, световне манифестације музичког (уједно и националног) карактера приређене су и наменски, о посебним приликама, међу којима челно место заузимају свечаности приликом освећења барјак црквених певачких друштава – које су редовно завршаване заједничким концертом свих „суделујућих” хорова¹⁶.

У случају појединих сеоских хорова забележена је и друштвена активност, усмерена ка помагању својих сународника. Примера ради, у Малом Бечкереку је месно певачко друштво у више маха преусмерило приходе са

¹⁵ У овом контексту, аматерске позоришне дружине.

¹⁶ Свечаности су одржане, међу осталом, у: Наћвали (1934), Великом Семпетру (1935), Шењурцу (1936), Немету (1936), Кетвељу (1936), Арад-Гају (1937).

својих приредби за оправку општинске дворане, школског здања или цркве, а такође и за помоћ сиромашним породицама у месту (АПСЦОМБ, Фонд Певачко друштво (1896–1947), Деловодни протоколи за раздобље 1890–1912. и 1927–1934). Значајна је и киторска делатност певачких друштава када су у питању споменици (најчешће спомен-плоче) подигнути палим мештанима (Србима) у Првом и Другом светском рату. Такви случајеви забележени су у Арад-Гају, Кетвељу, Малом Бечкереку (Бугарски – Попов, 2021: 71-73, 103–105, 124–125).

Најзад, очувању српске националне свести певача али и публике допринела су и поједина гостовања сеоских хора у широј околини, али и у Србији (Југославији). Најстарије документовано гостовање неког сеоског хора са ових простора односи се на Соколовачку земљорадничку певачку дружину предвођено заслужним свештеником Прокопијем Милошевићем – „српским Славјанским”, према оцени листа „Бранково коло”. Соколовчани су гостовали 1895. у Темишвару (на прослави 25. годишњице Српске певачке дружине), 1896. у Вршцу и Белој цркви, 1897. у Темишвару и Великом Градишту, а 1898. у Панчеву, Новом Саду, Вршцу и Београду (Станојловић, 2017, 104–107). Између два светска рата, истиче се путовање велике делегације Срба из Румуније (међу којима су се нашли и чланови хора из Варјаша и Малог Бечкереча) на Оплењак, на гроб краља Александра Карађорђевића, као и одржани концерт на Коларцу маја 1935. (*Политика*, бр. 9689, Београд, 12. мај 1935, стр. 6), али и први слет сеоских певачких друштава, одржан у Варјашу, 15. априла 1934, где су, сем домаћина, узели учешћа хорови из Малог Бечкереча, Кече, Кетвеља и Великог Семпетра – свега око 2000 учесника! По оснивању Савеза српских певачких друштава у Краљевини Румунији, организоване су три смотре хора, у Темишвару (1936), Араду (1937) и Великом Семиклушу (1938). На свим смотрама сеоски хорови су забележили запажено учешће. Традицију хорских сусрета обновила је деведесетих година XX века Епархија темишварска, организовањем тзв. смотри црквених хора, које се редовно одржавају сваке године¹⁷.

Када је променом режима децембра 1989. омогућено слободно кретање физичких лица, али и организованих група и удружења, појачане су и културне везе Срба из Румуније са матицом и Србима у региону. Уз многобројна гостовања и културне размене, бележимо: гостовање Црквеног хора, али и Женске певачке групе КУД „Душан Васиљев” из Ченеја у Кикинди и Ченеју код Новог Сада, Црквеног певачког друштва из Чанада у Новом Кнежевцу, односно Дески и Батањи (у Мађарској), Црквеног певачког друштва из Белобрешке на Фрушкој Гори и Београду, и др.

¹⁷ Због пандемијских услова, смотре нису одржане 2020. и 2021. године. Међутим, у односу на првих петнаестак издања (када је сваки хор/певачко друштво изводило по неколико нумера), задња издања су симболички сведена на заједничко учешће на литургији у Саборној цркви (обично о празнику Светога Јосифа Темишварског – епархијској слави) и дефиле учесника са хорским барјацима на Тргу Уједињења у Темишвару.

Закључци

Хорско певање Срба на данашњој територији Румуније – како у градским, тако и у сеоским срединама – представља најстарији вид организоване културне делатности. Упркос многобројним искушењима сваке природе, оно се одржало све до данашњих дана. У сеоским срединама, хорови (певачка друштва) су оснивани почев са крајем 19. века; њихов бројчани, али и уметнички врхунац постигнут је у међуратном периоду. Мада су дотични сеоски хорови имали претежно литургијску улогу, на њиховом репертоару су се често налазиле српске световне композиције (химне, родољубиве песме, хорске обраде народних песама, итд.), које су биле омиљене како међу певачима, тако и међу публиком. Духовни и световни репертоар је извођен приликом свечаних богослужења, али и приређених концерата, забава и разних свечаности у ужој и широј околини, па и иностранству. Тиме су хорови – директно или индиректно, намерно или ненамерно – донели значајан допринос у очувању националног, културног и верског идентитета Срба са ових простора.

Мимо своје музичке делатности, нека су друштва забележила и друге видове активности у својим местима, било хуманитарним акцијама за помоћ својим сународницима, или за оправку школских, црквених или општинских здања, било подизањем споменика палим мештанима у Првом и Другом светском рату.

Вишестрано деловање српских сеоских певачких друштава са данашње територије Румуније и даље може бити предмет музиколошких, али и културолошких, па и друштвених истраживања, тим више што се хорско певање Срба у сеоским срединама у Румунији годинама налази на самом рубу своје егзистенције.

Литература

- Бугарски, 2015: С. Бугарски, Савез српских певачких друштава у Румунији, у: *Темишварски зборник* 8. Нови Сад: Матица српска, 67–78.
- Бугарски – Попов, 2021: С. Бугарски, Д. Попов, *(С)Поменици*, Темишвар: Савез Срба у Румунији
- Илић, 1978: С. Илић, *Српски хорови у Банату – Прилог о хорској делатности Срба у Темишвару и Банату (1868–1944)*, Букурешт: Издавачко предузеће Критерион
- Илић, 1982: С. Илић, *Доба потпуног признања – Културно-уметничка делатност Срба у Банату (1944–1979)*, Букурешт: Издавачко предузеће Критерион
- Мишков, 2011: М. Р. Мишков, *Српска певачка друштва и други уметнички из-*

вођачи на простору Баната (период до Првог светског рата), Књига прва, Зрењанин: Арт-Проект

Попов, 2014: Д. Попов, Хорско појање при Српској саборној цркви у Темишвару (1836–1844), у: *Темишварски зборник 7*. Нови Сад: Матица српска, 87–102.

Попов, 2017: Д. Попов, *Мешовити хор Православне српске саборне цркве у Темишвару 1997–2017*, Темишвар: Савез Срба у Румунији

Попов, 2021: Д. Попов, Хорско певање као начин очувања културно-националног идентитета Срба са данашње територије Румуније. (Студија случаја: српски градски хорови 1836–2020), у *Исходишта 7*. Темишвар – Ниш: Савез Срба у Румунији – Центар за научна истраживања и културу Срба у Румунији · Филозофски факултет Универзитета у Нишу · Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару, 247–257.

Станојловић, 2017: А. Станојловић, *Монографија Банатске клисуре* (Издање приредио за штампу и допунио Предраг Деспотовић), Темишвар: Савез Срба у Румунији

Томић, 2018: Д. Томић, *Албум 100 српских родољубивих песама*, Нови Сад: Сајнос · Музеј Војводине

Извори

Архив Православне српске црквене општине у Малом Бечкерекy (АПЦЦОМБ)

Штампа

Политика, Београд (1935)

Dejan D. Popov

CHORAL SINGING AS MEANS OF PRESERVING THE CULTURAL-NATIONAL IDENTITY OF SERBS IN THE PRESENT TERRITORY OF ROMANIA (2)

(Case Study: Serbian Village Choirs)

Summary

Continuing the topic started at the previous conference, this article continues to analyse various aspects of choral singing, as part of a long and rich tradition of the Serbian ethnic community living on the present territory of Romania. This time, this topic is regarded from the perspective of the village choirs, which started to emerge towards the end of the 19th century. Although most of them had a primary liturgical function, they did bear a strong national component reflected mainly, but

not exclusively in the repertoire. Thus, choral singing in the rural areas became a means of preserving the cultural and national identity throughout the times, following the ongoing geo-political contexts.

Keywords: choir singing, choral repertoire, village choirs, national-cultural identity, Serbs in Romania